Zwaluwenproject Berkelland

Henny Waanders

Berkelland is een nieuwe gemeente in de Achterhoek, die in 2005 tot stand kwam door het samenvoegen van de vroegere gemeentes Borculo, Eibergen, Neede en Ruurlo. Zo ontstond een gemeente met circa 45.000 inwoners die wonen in vier grote en zeven kleine kernen en een groot buitengebied. De totale oppervlakte bedraagt 284 km², wat overeenkomt met circa éénvijfde van de oppervlakte van de provincie Utrecht.
In 1998 is door de Vogelwerkgroep Neede een uitgebreid zwaluwenproject gestart dat zich richtte op de Huiszwaluw en de Boerenzwaluw. Het bestond uit informatieverstrekking, aanleggen van modderpoelen, ophangen van kunstnesten en het tellen van de broedpaartjes. Na enkele jaren is het project uitgebreid met Borculo.

Uitbreiding tot heel Berkelland
In overleg met de vogelwerkgroepen in Ruurlo en Eibergen, kwam in 2008 een samenwerking tot stand om het oorspronkelijke project van de Vogelwerkgroep Neede uit te breiden tot het gehele gebied van de nieuwe gemeente Berkelland. In navolging van dit project zijn in 2012 de vogelwerkgroepen opgegaan in de nieuwe Vogelwerkgroep Berkelland (zie Figuur 1).

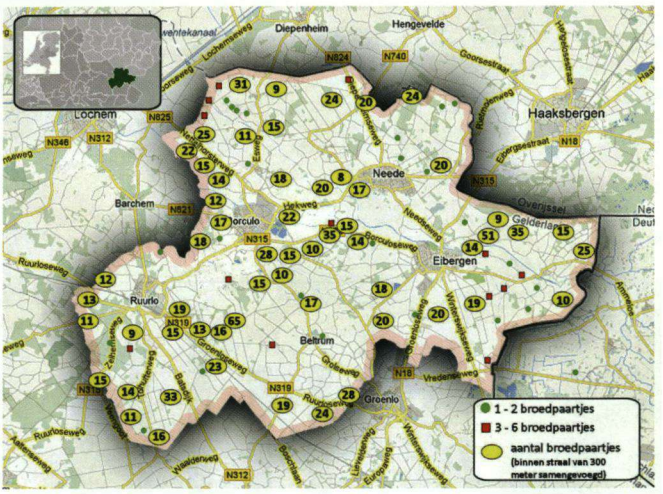

Figuur 1 - Overzicht van het telgebied en de ligging van nestlocaties in Berkelland.

Inventarisaties

In 2008 is begonnen met een inventarisatieprogramma. Het gebied werd opgedeeld in 39 telgebieden , waarin circa 1200 adressen (deelnemers) zijn gecontroleerd. Hiervoor zijn veertig vrijwilligers in de zomer op pad gegaan. Zij tellen het aantal bewoonde nesten, leggen de diverse situaties vast, overleggen eventueel met de deelnemers en adviseren. De coördinator verzamelt alle tellijsten en verwerkt de gegevens. De rapportage van het onderzoek gaat onder andere naar Sovon. Ook wordt er een informatieblad samengesteld voor alle 1200 deelnemers met de resultaten van het afgelopen broedseizoen. Daarnaast is er natuurlijk ook een actielijst voor weer een nieuw seizoen.

Het Zwaluwenproject Berkelland richt zich zowel op de Huiszwaluw als op de Boerenzwaluw. Bij het merendeel van de adressen gaat het om de Boerenzwaluw, met 2826 getelde broedparen in 2012.

De Huiszwaluw treffen we aan op ongeveer 160 adressen. Hoewel zelfs de niet zo oude bewoners zich de Huiszwaluw herinneren als broedvogel in de dorpskernen, zijn er daar op dit moment geen kolonies meer van in Berkelland. Alle waarnemingen zijn afkomstig uit het buitengebied; zij zijn daar dan voornamelijk aanwezig op boerenerven. In de dorpen zijn de modderpoelen verdwenen. Ook zijn de bomen bij de geschikte gevels vaak te hoog geworden.

In een gebied als Berkelland bestaat de bodem vooral uit lichte zandgrond en die is minder geschikt als bouwmateriaal voor de zwaluwen. Dit is met name voor de Huiszwaluw een probleem met zijn nesten aan de buitengevels. Het is nogal eens voorgekomen dat bij onstuimig weer nesten dermate beschadigd raakten dat ze uit elkaar vielen.

Populatieherstel door kunstnesten

Door de Vogelwerkgroep Neede was in 2007 al een start gemaakt om dit probleem op te lossen door het aanbieden van enkele kunstnesten. Bij de collega-vogelwerkgroep in Losser werd geleerd hoe kunstnesten seriematig gemaakt konden worden. Er is zelfs een mal meegegeven om te kunnen beginnen. In de winters van 2007 en 2008 zijn meer dan duizend kunstnesten geproduceerd op een boerendeel in Geesteren (Gld.).

Toen in 2008 het Zwaluwenproject tot geheel Berkelland werd uitgebreid, waren er

Er is een verschuiving van het aantal succesvolle broedsels in natuurlijke nesten naar kunstnesten vastgesteld. Foto: E.M. van Luxzenburg.

Jaar	Borculo	Eibergen	Beltrum	Neede	Ruurlo
2008	366	196	110	117	326
2009	291	250	131	133	307
2010	420	280	134	158	328
2011	481	274	123	122	398
2012	405	269	124	147	306

Tabel 1 - Getelde aantallen broedparen van Huiszwaluwen in 2008-'12 in de respectievelijke plaatsen en het buitengebied.

De afgelopen jaren zijn er in de dorpskernen geen kolonies van Huiszwaluwen meer aangetroffen.
Foto: E.M. van Luxzenburg.

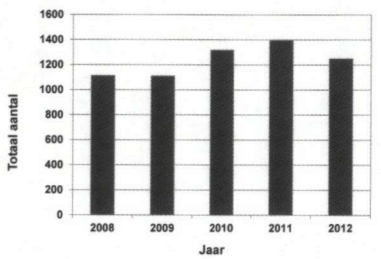

Figuur 2- Totaalaantal broedparen van Huiszwaluwen per plaats in Berkelland in de periode 2008-'12.

voldoende kunstnesten om ook Eibergen en Ruurlo te voorzien. Er is zorgvuldig gekeken of plaatsing van kunstnesten zinvol en nodig was.
Het plaatsen van kunstnesten mag het bouwen van natuurlijke nesten niet in de weg staan. We constateerden dat natuurlijke nesten tussen en tegen kunstnesten geplakt worden.
Na een inhaalslag in Eibergen en Ruurlo in de afgelopen jaren, verwachten we niet nog veel nieuwe kunstnesten te kunnen plaatsen. Eerder zullen we bekijken of reeds geplaatste nesten verwijderd kunnen worden en elders hergebruikt.
Hoewel we geen vast programma hadden voor het schoonmaken van kunstnesten is uit diverse steekproeven gebleken dat ten minste een regelmatige inspectie nodig is. Niet zelden zien we dat nesten 'gekraakt' worden door andere vogelsoorten, of zelfs door insecten zoals wespen, waaronder de Hoornaar. Helaas komt het ook voor dat een broedsel verstoord is geweest en dat de restanten van de dode jongen in het nest achterblijven. We zullen nu alle nesten (1400!) elke paar jaar inspecteren en schoonmaken.
Uit de tellingen blijkt dat de eerdere gestage achteruitgang in aantallen is omgebogen tot een soort herstel. Wel zien we een verschuiving van het aantal succesvolle broedsels van natuurlijke nesten naar kunstnesten. In de afgelopen vijf jaar hadden we een bezettingsgraad van circa 50% in de kunstnesten.
In de totalen zien we in het afgelopen jaar een achteruitgang. Met name bij enkele grotere kolonies waren de aantallen fors kleiner. Goed nieuws was dat er wel enkele nieuwe broedplekken bij gekomen waren.

In Tabel 1 zijn de aantallen broedpaartjes vermeld die geteld zijn sinds de start van het Zwaluwenproject Berkelland. Behalve de plaatsen is ook het telgebied Beltrum vermeld. Dit is een groot buitengebied dat deel uitmaakte van Eibergen). Figuur 2 toont de totalen per jaar.

■ H.F. Waanders, Akelei 4, 7152 JS Eibergen, e-mail: hennywaanders@gmail.com.